

РОЗДІЛ IV. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-2-12>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК СПРОБА ВИРІШЕННЯ ПЕВНИХ ПРОБЛЕМ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА УМОВ КАРАНТИНУ

Божко Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, Україна

orcid.org/0000-0001-5009-9967

nmb51mail@gmail.com

Ключові слова:

*моделі навчання, етнічна
приналежність, зворотній
зв'язок, навчальний контакт,
психологічне навантаження.*

Стаття присвячена сучасним проблемам дистанційного навчання з мовної підготовки студентів-іноземців за умов карантину. Відзначено, що перехід на дистанційне навчання став величезною проблемою для багатьох країн. Це стало своєрідним методичним викликом і для викладачів України. Зараз дистанційне навчання здійснюється з допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У статті названо основні моделі дистанційного навчання, поширені у світі, та оцінено дієвість деяких з них. Проаналізовано причини, які негативно впливають на результативність та якість дистанційного навчання в Україні. Розглянуто певні етнічні особливості контингенту студентів-іноземців, залучених до цієї форми навчального процесу. На підставі цього підкреслено, що дуже важливим моментом у досягненні результативності дистанційного навчання є врахування етнічної приналежності учнів та їх психологічної готовності до навчання без присутності викладача. Автор наводить приклади участі у цьому процесі певних категорій студентів залежно від країни походження. Доведено, що відсутність зворотного зв'язку через особистий контакт з викладачем у навчальній аудиторії серед стандартного матеріально-предметного оточення може викликати проблеми із самооцінкою та впевненістю у власних можливостях. Автор звертає увагу на таку психологічну проблему, яка з'являється у студентів, як відчуття ізольованості від навчального процесу як певного ритуалу. Воно часто породжує порушення дисципліни, нехтування системною роботою, підвищує психологічне навантаження, що потім призводить до втрати успішності у навчанні. У статті робиться висновок, що зараз дистанційне навчання є дуже затребуваним та допомагає досягти певних результатів у мовній підготовці. Саме тому вдосконалення наявних методик дистанційного навчання та створення нових з урахуванням етнічних особливостей контингенту є важливим завданням. При цьому ще більшого значення набуває постать викладача, тому що для більшості студентів-іноземців дуже важливим є контакт із тим, хто за допомогою своєї педагогічної майстерності керує дистанційним заняттям. Особливе значення це має для студентів перших курсів.

DISTANCE LEARNING FOR FOREIGN STUDENTS AS AN ATTEMPT TO SOLVE SOME PROBLEMS OF LANGUAGE TRAINING UNDER QUARANTINE

Bozhko N. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training
Kharkiv National Automobile and Highway University
Yaroslava Mudroho str., 25, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5009-9967
nmb51mail@gmail.com*

Key words:

learning models, ethnicity, feedback, learning contact, psychological load.

The article discusses current problems of foreign students' distance language training in difficult quarantine conditions. It is noted that the transition to distance learning has become a huge problem for many countries. It has become a kind of methodological challenge for the teachers of Ukraine. Now distance learning is carried out with the help of modern information and communication technologies. The main models of distance learning, distributed in the world, and evaluates the effectiveness of some of them were named in the article. The author analyzes the reasons that negatively affect the effectiveness and quality of distance learning in Ukraine. Examples of participation in this process of certain categories of students depending on their ethnic origin are given. It is emphasized that a very important point in achieving the effectiveness of distance learning is to take into account the ethnicity of students and their psychological readiness to learn without the presence of a teacher. The author gives examples of participation in this process of certain categories of students depending on the country of origin. It turns out that the lack of feedback through personal contact with the teacher in the classroom among the standard material and subject environment can cause problems with self-esteem and self-confidence. The author pays attention for such psychological problem that happens with students is a feeling of isolation from the learning process as a ritual. This often gives rise to a violation of discipline, neglect of systematic work, increases the psychological load, which then leads to loss of academic success. The author gives examples of participation in this process of certain categories of students depending on the country of origin. It turns out that the lack of feedback through personal contact with the teacher in the classroom among the standard material and subject environment can cause problems with self-esteem and self-confidence. The author pays attention for such psychological problem that happens with students is a feeling of isolation from the learning process as a ritual. This often gives rise to a violation of discipline, neglect of systematic work, increases the psychological load, which then leads to loss of academic success. The article emphasizes that distance learning is in great demand now and helps to achieve certain results in language training. That is why the improvement of existing methods of distance learning and the creation of new ones, taking into account the ethnic characteristics of the contingent, is an important task. At the same time, the figure of a teacher becomes even more important, because for most foreign students it is very important to contact those who, with the help of their pedagogical skills, manage distance learning. This is especially important for first-year students.

Постановка проблеми. У зв'язку зі складною епідеміологічною ситуацією, що зараз склалася у світі, системи освіти усіх держав вимушені шукати шляхи вирішення величезної кількості проблем. Для цього всюди ведуться дослідження нових методик навчання з урахуванням уже досягнутого досвіду у цьому. Особлива увага зараз приділяється дистанційній формі, яка існує вже більш ніж 200 років, але до цього не використовувалась так інтенсивно. У ХХ та на початку ХХІ століття здебільшого вона активно опрацьовувалася у заочній формі навчання.

Фахівці у сфері освіти відзначають, що перехід на дистанційну освіту став величезною проблемою навіть у найбільш розвинутих країнах світу. Лідерами цього процесу достатньо швидко стали Китай та Південна Корея, а такі країни, як США та Велика Британія, офіційно відзначали у своїх заявах, що їм дуже важко було переформатувати власні системи освіти. Все це стало своєрідним методичним викликом для більшості країн та їх освітян. Китайський учений Лю Гуйхун відносно цього відзначає: «Останнім часом викладання іноземної мови у ВНЗ має дещо суперечливий характер з огляду на невідповідність старої системи навчання новим потребам і тенденціям, наявним у зв'язку зі зміною соціально-політичних умов та підвищенням інформаційної відкритості у суспільстві» [7, с. 34].

Ці проблеми достатньо гостро постали й перед системою освіти України. Неочікувана заборона очних форм навчання привела до екстреного введення дистанційного навчання у педагогічну практику студентів стаціонару, які досі не були у це так масово залучені. Особливо складним цей процес став для студентів з інших країн.

Метою статті є спроба проаналізувати певні особливості та психолого-педагогічні проблеми й труднощі у проведенні дистанційних занять з мовної підготовки студентів-іноземців вищих закладів освіти під час карантину. Важливим є також висвітлення основних моделей дистанційного навчання та розроблення деяких висновків щодо готовності та спроможності до участі у цьому окремих етнічних груп студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зараз дистанційне навчання потребує особливої уваги, тому що є дуже затребуваним у сучасній ситуації. Однак для його використання у педагогічних практиках необхідні значні зусилля та немалі фінансові внески. Організація навчання у такому форматі дає можливість забезпечити опосередкований характер телекомунікаційного спілкування викладача та студента. Зараз дистанційне навчання здійснюється за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які постійно вдосконалюються та за зміною яких треба постійно наглядати.

Ще одним важливим моментом є врахування особливостей контингенту, залученого до навчального процесу. У нашому випадку йдеться про студентів-іноземців, які є носіями інших мов та представниками інших культур та національних традицій.

Досвід дистанційної освіти у різних країнах відрізняється тривалістю її використання та напрацюванням форм навчання. З розвитком та всезагальним поширенням Інтернету у 90-х роках ХХ століття ця форма навчання охопила практично всі країни.

Проблеми дистанційного вивчення іноземної, у нашому випадку російської та української, мови вже достатньо довго перебувають у центрі уваги багатьох учених. Наприклад, вирішенням теоретичних та практичних завдань щодо використання комп'ютерних технологій, розроблення дистанційних курсів в освіті займалася значна кількість фахівців, зокрема Е.Г. Азімов, М.Ю. Бабенко, О.М. Богомолов, В.П. Беспалько, О.М. Білик, Ю.С. Брановський, М.Ю. Бухаркіна, О.С. Валіт Б.С. Гершунський, І.М. Кушнір, Є.С. Полат, П.В. Стефаненко. Такі дослідження є дуже актуальними.

Спираючись на наукові джерела останніх років, назвемо основні моделі дистанційного навчання, що зараз поширені у світі. Отже, ними є інтеграція очного та дистанційного навчання; сільове навчання (автономний курс дистанційного навчання або віртуальна школа, кафедра або університет); сільове навчання та кейс-технології; відеоконференції, інтерактивне телебачення. Серед головних форм організації навчального процесу за умов дистанційного навчання виділяють такі: лекції і консультації; семінари; семінари-відеоконференції (вебінари); лабораторно-практичні заняття, які відбуваються у вигляді сумісних або індивідуальних робіт; тести, тобто контрольні роботи, які проводяться у режимі реального часу.

Хоча проведені дослідження надають ученим та викладачам-практикам достатньо широкий науково обґрунтований матеріал, вони не вирішують усіх проблем, з якими стикаються викладачі-практики у роботі під час карантину. Дуже важливими моментами є етнічна приналежність учнів та їх психологічна готовність до навчання без присутності викладача. Має значення, що йдеться про мовну підготовку, яка відбувається у новому мовному оточенні, за умов істотних обмежень у пересуванні та контактах.

Зараз увесь світ звик до спілкування телефоном або за допомогою комп'ютеру. Хоча для сучасних студентів такий вид спілкування є повсякденною буденністю, навчальний контакт, який є основою звичайної освіти, має значно кращий результат, якщо відбувається за безпосе-

редньої участі викладача у навчальній аудиторії в оточенні звичних знайомих матеріальних об'єктів, які він звик бачити біля себе (дошка, парти, журнал обліку тощо). Отримані знання потім закріплюються на практиці у реальному спілкуванні. Величезне значення для студентів має безпосередній контакт з викладачем, який через свою педагогічну майстерність виконує роль своєрідного диригента цього дійства, що має проходити за певним планом-сценарієм. Наприклад, на першому курсі це може відбуватися приблизно за таким планом: дата й тема на дошці, контроль присутності, перевірка домашнього завдання, введення нового лексичного та граматичного матеріалу, читання тексту та відповіді на запитання, складання плану, переказ або обговорення змісту, підбиття підсумків уроку. Все це може й має супроводжуватися обговоренням та підтримкою активності студентів, що надалі позитивно впливає на результати навчання. Важливим моментом є те, що під час аудиторного заняття студент виконує значну кількість письмових вправ, які сприяють досягненню кращого рівня мовної підготовки та надають додатковий матеріал для повторення.

Відсутність зворотного зв'язку через особистий контакт з викладачем у навчальній аудиторії серед стандартного матеріально-предметного оточення може викликати проблеми із самооцінкою та впевненістю у власних можливостях, а присутність біля них представників власної етнічної спільноти надає впевненості у власних можливостях у спілкуванні новою мовою.

У 2019–2020 навчальному році у закладах вищої освіти України навчалися близько 70 тисяч студентів-іноземців. Біля 70% з них склали представники Індії, Марокко, Азербайджану, Туркменістану, Нігерії, Ізраїлю та Узбекистану. Більша частина з них є носіями східних культур. Саме їх ментальні, культурні особливості у навчанні, соціальних звичках та побуті мають враховувати організатори дистанційного навчання. Коли навчальна група має відносно однорідний щодо етнічної приналежності характер, контакти між її представниками відбуваються достатньо легко. Так, наприклад, студенти з Індії швидко й активно передають один одному необхідну інформацію, активно допомагають робити навчальні завдання, а іноді й просто виконують їх за своїх слабких у мовній підготовці друзів, щоби забезпечити їм більш високий бал. Цікавим є той факт, що у більшості таких груп старостами є дівчата, які за звичкою та відповідно до національної традиції опікуються чоловічою половиною своєї етнічної спільноти. Вони ведуть журнали групи, підтримують контакт із деканатом та куратором, передають інформацію про розклад занять та

збирають студентів тощо. Це значно полегшує викладачеві дистанційну роботу з групою під час карантину. Це пояснюється тим, що заклади освіти Індії мають успішний досвід такої роботи ще з 80-х років XX століття, а також специфікою відносин у спільноті.

Досвід дистанційної навчальної роботи є також у частині африканських країн, тому вона не лякає представників Алжиру, Танзанії, Кенії, Нігерії, Замбії тощо. Головною проблемою цього контингенту учнів є низька самодисципліна, а часто й просто небажання брати участь у такому навчанні, тому що немає тиску з боку рідних або викладача, вплив якого на студента є більш успішним, коли вони зустрічаються в аудиторії.

Поширена форма дистанційного навчання, яка в усьому світі успішно працює вже багато років, вибирається частиною студентів заочних факультетів, слухачів різних дистанційних курсів, яким надає доступ до знань. Проте вона зазвичай була розрахована на більш дорослих осіб, які самі вибирали таку форму навчання, тому їх ставлення до цього процесу інше.

Як відзначає М.Ю. Бабенко, «за останній десяток років у світі з'явилися масові відкриті дистанційні курси (МООС), на яких здійснюється безкоштовне викладання та навчання сотням дисциплін. Дистанційна освіта стає більш доступним і зручним способом взаємодії учасників навчального процесу у вищих навчальних закладах» [1, с. 7].

Однак велика кількість студентів-іноземців не зовсім готова сприймати нову форму навчання. До того ж, як ми вже відзначали раніше, значна кількість студентів-іноземців є представниками східних країн, у яких вони, згідно з національною традицією, перебували під пильним контролем власної родини, тому навіть за наявності певного досвіду щодо дистанційної освіти в їхній країні вони відчують значні труднощі на шляху досягнення бажаного результату. Назвемо деякі з них. Перше місце посідає відсутність безпосереднього контакту з викладачем. Для більшості студентів-іноземців це дуже важлива частина навчального процесу, тому що в їх країнах цьому надається особливе значення, а сама постать і професія викладача користується величезною повагою.

Викладач-початківець спочатку може бути здивований, якщо в групі індійських або турецьких студентів він почує звернення до себе словом “teacher”. На його думку, так зветься професія викладача школи, а не фахівця закладу вищої освіти, і лише через певний час він зрозуміє зміст цього звернення, бо вчителювання ще зі стародавніх часів було пов'язано з повагою до людей, які володіють певними знаннями про життя, зокрема філософськими, науковими, професійними, релі-

гійними, тому у східних країнах звернення «вчитель» сповнено повагою та надією на отримання майбутнього бажаного знання. Особливо це стосується вивчення мови.

О.М. Білик і Т.М. Брагіна щодо цього зауважують, що «дистанційне навчання має також низку недоліків, серед яких слід назвати високі вимоги до самоорганізації та самоконтролю тих, хто навчається; відсутність у студента можливості звернутися особисто до викладача по консультацію; неможливість вибудувати стосунки в колективі (з викладачами, одногрупниками, адміністрацією) та виступати перед аудиторією; не кожен професію можна засвоїти дистанційно (медицину, мистецтво); не кожен студент має достатню мотивацію до навчання та самостійної роботи; відсутність у студента можливості порівнювати проміжні власні досягнення з досягненнями інших студентів; формальність навчання і перевірки знань; складність технічного оснащення, підготовки спеціальних кадрів» [2, с. 12].

На друге місце за значенням фахівці ставлять наявність певного відчуття ізольованості студента від навчального процесу як певного ритуалу. Це породжує третю негативну характеристику дистанційної освіти в очах більшості студентів, а саме порушення дисципліни. Студентам не треба входити в аудиторію, підтримуватися певного dress-коду, вставати за появи викладача, запитувати дозволу, щоб увійти. Зате можна спізнюватися, розмовляти під час заняття, відволікатися, виходити з зони видимості, сидіти у домашньому одязі, відключати трансляцію та демонструвати темний екран або своє фото під час, наприклад, відеозаняття. На жаль, частина студентів демонструє сприйняття дистанційної освіти як своєрідних канікул, коли можна відпочивати. Дехто просто нехтує регулярною системною роботою. Саме таке ставлення демонструють деякі студенти з арабських країн, хоча не слід забувати, що дистанційне навчання, про яке йдеться, відбувається під час карантину, коли багато студентів взагалі скаржаться на поганий настрій, психологічне навантаження у зв'язку із загрозами сучасної ситуації.

Під час карантину серед найбільш популярних моделей дистанційного вивчення мови іно-

земними студентами можна назвати консультації, відеоконференції та тести (як форма контролю). Все це можна успішно проводити через Skype, Zoom або Moodle. Хоча воно потребує певної підготовчої роботи, проте дає непогані результати, тому що студенти можуть бачити один одного, слухати та оцінювати власні та чужі відповіді, а також обговорювати матеріали заняття, висловлюючи своє ставлення до інформації, яка вивчається.

Висновки. Враховуючи всі недоліки та складність самого процесу дистанційного навчання, вчені та викладачі-практики визнають, що зараз воно є дуже затребуваним та допомагає досягти певних результатів у мовній підготовці. Дистанційне навчання має будуватися на базі педагогічного спілкування студента з викладачем та комунікативної взаємодії учнів у процесі пізнавальної діяльності. Головними та найбільш вдалим для мовної підготовки формами організації навчального процесу за умов дистанційного навчання викладачі вважають консультації; семінари-відеоконференції (вебінари); тести, тобто контрольні роботи, які проводяться у режимі реального часу. Хоча більшість дослідників сходяться на думці про те, що зараз воно є більш ефективним, якщо відбувається у заочній формі навчання або як дистанційна підтримка самостійної роботи студентів-іноземців денної форми навчання [6], проте сучасна ситуація потребує продовжити цю роботу, зорієнтувати головну увагу на підготовку матеріалів з мовної підготовки студентів-іноземців. При цьому треба обов'язково враховувати етнокультурні, мовні особливості та особистісні характеристики тих, хто навчається.

Сучасні дослідники вважають, що ефективність навчання, що складається головним чином із самостійної роботи, на 95% залежить від самих учнів, їх цілеспрямованості, уваги та самоконтролю. Саме це демонструють представники різних регіонів та культур під час виконання підсумкового контролю з мови. Результати такої роботи можна передбачити, якщо проаналізувати участь студентів у дистанційних заняттях, контроль за відвідуванням яких треба обов'язково проводити.

Література

1. Бабенко М.Ю. Використання онлайн-платформ для формування та удосконалення англomовної лінгвосоціокультурної компетентності. *Дистанційна освіта: реалії та перспективи* : матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року, м. Харків). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2018. С. 7–9.
2. Білик О.М., Брагіна Т.М. Дистанційне навчання у процесі підготовки іноземних студентів. *Дистанційне навчання – старт із сьогодні в майбутнє* : збірник науково-методичних праць II всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 19 травня 2016 року. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 10–14.

3. Ефимчик С.Л. Дистанционное обучение иностранным языкам: перспективы и проблемы. *Проблемы лингвообразования в неязыковом вузе* : материалы III Республиканской научно-практической конференции (с международным участием), 31 января 2019 года, Минск, Беларусь. Минск : БГУ, 2019. С. 48–50.
4. Исаев Е.А. Технология дистанционного обучения иностранному языку студентов технических направлений подготовки. *Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета*. 2015. № 3 (17). С. 71–75.
5. Исмаилова Л.Л. Дистанційне навчання: переваги та недоліки використання освітніх платформ під час вивчення української мови як іноземної у період карантинних заходів. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 32. С. 190–193.
6. Кушнир И.Н. О дистанционном обучении русскому языку иностранных студентов-нефилологов. *Русский язык и литература: проблемы изучения и преподавания* : сборник научных трудов под общ. ред. Л.А. Кудрявцевой. Вып. 8. Киев, 2014. С. 192–197.
7. Гуйхун Л. Применение психологических методик в вузовском обучении русскому языку как иностранному. *Современное педагогическое образование*. 2019. № 7. С. 34–37.

References

1. Babenko M.Yu. (2018) Viktorystannya onlayn-platform dlya formuvannya ta udoskonalennya anglo-movnoyi lingvosotsiokulturnoyi kompetentnosti [Use of online platforms for the formation and improvement of English-language linguistic and socio-cultural competence]. Proceedings of the I All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “*Distance Education: Realities and Prospects*” (December 12, 2018, Kharkiv). Kharkiv: KhNPU named after GS Frying pans, 2018, pp. 7–9.
2. Bilik O.M., Bragina T.M. (2016) Distantniyne navchannya u protsesi pidgotovki inozemnih studentiv [Distance learning in the process of training foreign students] *Distance learning – a start from the present to the future: a collection of scientific and methodological works of the II All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation*, May 19, 2016. Kharkiv: V.N. Khmelnytsky National University Karazina, 2016, pp. 10–14.
3. Efimchik S.L. (2019) Distantionnoe obuchenie inostrannym yazykam: perspektivy i problemyi. [Distance learning foreign languages: prospects and problems] *Problems of linguistic education in a non-linguistic university: materials of the III Republican scientific and practical conference (with international participation)*, January 31, 2019, Minsk, Belarus. Minsk: BSU, 2019, pp. 48–50.
4. Isaev E.A. (2015) Tehnologiya distantionnogo obucheniya inostrannomu yazyku studentov tehnikeskikh napravleniy podgotovki. [Technology of distance learning of a foreign language for students of technical training areas] *Scientific Bulletin of the Voronezh State University of Architecture and Civil Engineering*. 2015. No. 3 (17), pp. 71–75.
5. Ismailova L.L. (2020) Distantniyne navchannya: perevagi ta nedoliki vikorystannya osvithnih platform pid chas vivchennya ukrayinskoyi movi yak inozemnoyi u period karantynnih zahodiv. [Distance learning: advantages and disadvantages of using educational platforms when learning Ukrainian as a foreign language during quarantine] *Scientific notes of the International Humanities University*. 2020. Issue 32, pp. 190–193.
6. Kushnir I.N. (2014) O distantionnom obuchenii russkomu yazyku inostrannyih studentov-nefilologov. [On distance learning of the Russian language for foreign students of non-philology]. *Russian language and literature: problems of study and teaching* : collection of scientific works under total. ed. L.A. Kudryavtseva. K., 2014. Issue 8, pp. 192–197.
7. Guihong L. (2019) Primenenie psihologicheskikh metodik v vuzovskom obuchenii russkomu yazyku kak inostrannomu. [The use of psychological techniques in university teaching of Russian as a foreign language]. *Modern teacher education*. 2019. No. 7, pp. 34–37.